

Научно-образовательный электронный журнал

ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ

**Выпуск №19 (том 2)
(октябрь, 2021)**

BOLALAR VA O'SMIRLAR O'TASIDA VOLEYBOL SPORT TURINI OMMALASHTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI Turapova Shoxsanam Xolmurod qizi	464
МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМДА БОЛА ШАХСINI ШАКЛЛАНИШИГА ТА'СIR ETUVCHI OMILLAR Qilicheva Marhabo	468
TURKIY ARUZHUNOSLIK TARIXI XUSUSIDA O'rinboyeva Nazokat Zuxriddin qizi	474
JAMIYATDA IJTIMOIIY SOHANI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI Ortiqov Niyatjon Nematilla o`g`li	476
ПНЕВМОМЕХАНИК ЙИГИРИШ МАШИНАСИ ТОЛАЛАРНИ ДИСКРЕТЛАШ ЖАРАЁНИ НАЗАРИЙ ВА ТАЖРИБАВИЙ ТАХЛИЛ ҚИЛИШ Ахмедов Камол Ибрагимович, Тожиев Бекмурод Махмудович, Маманазаров Миркамол Маматкаримович	480
DIDAKTIK TESTLAR VA UNING TUZILISHI Rustamova Maftuna Adhamjon qizi	490
BOSHLANG'ICH SINIF O'QISH DARSLARIDA O'QUVCHINING SO'Z BOYLIIGINI OSHIRISH USTIDA ISHLASH METODIKASI Burhonova Hulkaroy Dehqonboyevna	495
BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI O'QITISH METODIKASI Maxsudova Dilorom Abdupattayevna	499
BOSHLANG'ICH SINFLARDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDLANISH BO'YICHA METODIK TAVSIYA Mallaboyeva Zohidaxon Dadashboyevna	503
BOSHLANG'ICH SINFLARDA TARKIBLI MASALALARNI YECHISHGA TAYYORLASH BO'YICHA METODIK TAVSIYA Saparova Dilfuza Ibragimjonovna	509
BOSHLANG'ICH SINIF ONA TILI DARSLARIDA ILG'OR PEDAGOGIK TEXNOLIGIYALARNI QO'LLASHNING METODIK ASOSLARI Umurzaqova Karima Abdumannobovna	513
THEORY OF FORMATION OF MARKET ECONOMY IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN Farhodjonova E'zoza Nodir qizi	518
ИНТЕГРАЦИИ НАУКИ В ПРЕПОДАВАНИИ МАТЕМАТИКИ Тожиев Илхом Ибраимович, Турсинбоева Зебо Уринбоевна	526
GEOFILTRATSIYA JARAYONLARINING TAVSIFLOVCHI JARAYONLARNI TARKIBIY MODELLASHTIRISH ALGORITMI	533

ФИО автора: *Qilicheva Marhabo*

O'ZBEKISTON. Jizzax davlat pedagogika instituti

Maktabgacha ta'lim metodikasi kafedrası o'qituvchisi

Название публикации: «МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМДА БОЛА ШАХСINI SHAKLLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR»

Annotatsiya: Shaxs rivojlanishi harakatlantiruvchi kuchlari bo'lib bola ehtiyoji va uni qoniqtirish imkoniyati o'rtasida yuzaga keladigan qarama-qarshiliklar hisoblanadi. Ushbu maqolada maktabgacha ta'limda bola shaxsini shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar haqida so'z borgan.

Kalit so'zlar: barkamol shaxs, faoliyat, ma'naviy salohiyati, maqsadga yo'naltirilgan faoliyat, ijtimoiy muhit, normal rivojlanish, tashqi omillar.

Аннотация: Движущими силами развития личности являются противоречия, возникающие между потребностями ребенка и его способностью их удовлетворять. В статье рассматриваются факторы, влияющие на формирование личности ребенка в дошкольном образовании.

Ключевые слова: гармоничная личность, активность, духовный потенциал, целенаправленная деятельность, социальная среда, нормальное развитие, внешние факторы.

Annotation: The driving forces of personal development are the contradictions that arise between a child's needs and his or her ability to satisfy them. This article discusses the factors influencing the formation of a child's personality in preschool education.

Keywords: harmonious personality, activity, spiritual potential, goal-oriented activity, social environment, normal development, external factors.

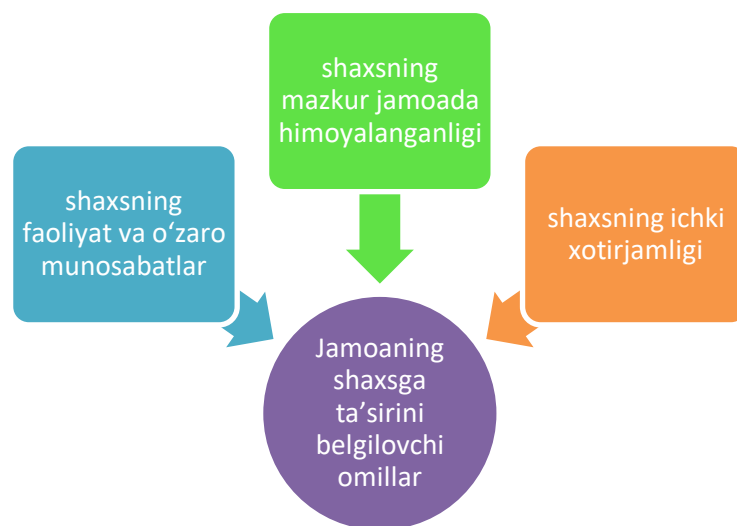
«Bizning eng katta boyligimiz — bu xalqimizning
ulkan intellektual va ma'naviy salohiyatidir».

Shavkat Mirziyoyev

Bugungi kunda ta'lim tashkilotlarida ta'lim-tarbiya sifatini takomillashtirish, har tomonlama ma'naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalangan barkamol shaxslarni voyaga yetkazish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri desak adashmagan bo'lamiz. Barchamizga ma'lumki inson rivojlanishi – juda murakkab jarayon. U

tashqi ta'sirlar hamda ichki kuchlar ta'sirida sodir bo'ladi. Tashqi omillarga insonni o'rab turgan [tabiiy va ijtimoiy muhit](#), shuningdek bolalarda muayyan xislatlarni shakllantirish bo'yicha maqsadga yo'naltirilgan faoliyat kiradi. Ichki omillarga esa biologik, irsiy omillar kiradi. Rivojlanish jarayonida bola faoliyatning har xil turlariga jalb qilinadi (o'yin, mehnat, o'quv, sport va b) va muloqotga kiradi (ota-ona, tengdoshlar, begona kishilar va b. bilan). Bunda u o'ziga xos bo'lgan faollikni namoyon etadi. Bu muayyan bir ijtimoiy tajribani egallashga yordam beradi. Bola rivojlanishining har bir davri uchun faoliyat [turlaridan biri asosiysi](#), etakchisi bo'ladi. Bir tur boshqasi bilan almashtiriladi, biroq har bir faoliyatning yangi turi oldingisining ichida yuzaga keladi. Bola tug'ilishidan boshlab normal rivojlanishi uchun muloqot muhim ahamiyatga ega. Faqatgina muloqot jarayonida bola inson nutqini o'zlashtirib olishi mumkin. Bu esa o'z navbatida maktabgacha yoshdagi bola faoliyatida va atrof-muhitni bilish va o'zlashtirishda etakchi vazifani bajaradi.

Shaxs rivojlanishi harakatlantiruvchi kuchlari bo'lib bola ehtiyoji va uni qoniqtirish imkoniyati o'rtasida yuzaga keladigan qarama-qarshiliklar hisoblanadi. Bugungi maktab yoshidagi bolalardan aniq bilimlarga emas, fikrlash ko'nikmasi, kattalar hamda sinfdosh o'rtoqlarini tushunish, ular bilan ijobiy hamkorlik aloqalarini o'rnatish talab etiladi. Shuning uchun bolaning maktabga qadam qo'yayotganida nechog'li bilimga egaligi emas, balki uning yangi bilimlarni egallashga tayyorgarligi, atrof-olamga moslashish ko'nikmasi, voqea-hodisani mustaqil ravishda tahlil etishi va harakat qilishi muhimroq hisoblanadi. 1-rasm.

Maktabgacha yoshdagi bola shaxsiga ta'sir etuvchi omillar – muhit, jamoa va irsiyat bo'lishiga qaramay, bolalar jamoasi eng muhimi sanaladi. Jamoaning shaxsga ta'siri samaradorligi shaxsning jamoadagi kayfiyati bilan belgilanadi.

1-rasm. Jamoada shaxsning rivojlanishiga ta'sirini asosiy omillari.

Bularning hammasi maktabgacha yoshdagi bola shaxsi rivojlanishi uning hayotidagi ilk bosqichlaridanoq majburiy sharti hisoblanadi. Bolaning dastlabki ehtiyojlaridan biri bu muloqatga bo'lgan ehtiyojdir. Bu bola hayotining birinchi oyi oxiri va ikkinchi oyi boshlarida odam yuzi yaqinlashganda uning jonlanishi tarzda hosil bo'ladi.

Maktabgacha yoshdagi bola shaxsning o'zini o'zi baholashi shaxs kamolati muhim ko'rsatgichdir. Odamning o'ziga o'zi qanday munosabatda bo'lgan unga atrofdagilarning qanday munosabatdabo'lishiga bog'liqdir. O'zini o'zi baholash, o'zini o'zi jamoadagi o'z faoliyati mavqiyining uning boshqa a'zolariga o'zining munosabatlarni baholashni o'z ichiga oladi. O'zini –o'zi baholash shaxsning halqiluvchi xususiyati uning o'zagidir.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning kattalar bilan muloqatida ehtiyoj yetti yoshgacha quyidagi tarzda rivojlanib boradi:

- Birinchi bosqichda e'tibor va hayri hohlikka ehtiyoj paydo bo'ladi
- Ikkinchi bosqichda kattalar bilan hamkorlik qilish ehtiyoji qo'shiladi.
- Uchunchi bosqichda avvalgi barcha ehtiyojlariga kattalar tomonidan hurmat qilinishi ehtiyoji qo'shiladi.

Maktabgacha yoshdagi bola shaxsning faolligi, uning jamoa faoliyatiga ishtiroki, uning o'zini o'zi boshqarishdagi intilishi, o'zini o'zi baholash darajasiga bog'liqdir. O'zi haqida keraksiz, hech nimaga yaramaydigan subekt deb o'ylaydigan odam o'ztaqdirini yaxshilash uchun istar istamas kuch g'ayrat sarflaydi. Aksincha o'zlarining yuqori baholaydigan odamlar ko'pincha juda qattiq ishlashga moyildirlar. Ular yaxshi ishlamaslikni o'zlariga munosib emas deb hisoblaydilar.

O'ziga bo'lgan tuyg'u boshqalarning unga bildirgan fikri tufayli shakllanadi va mustahkamlanadi. Agar atrofdagilar bolalarga har doim hurmat bilan munosabatda bo'lishsa, u ham o'zini haqiqiy hurmatga sazovor hisoblay boshlaydi. Aksincha maktabgacha yoshdagi bolaga muntazam iltifotsizlik ko'rsatilsa, asosiy e'tibor uning kamchiliklariga qaratilsa, unda uning o'zi haqida hurmatga sazovor emas, degan xulosa chiqarishdan o'zga imkon qolmaydi. Bunga nisbatan turlicha holat ro'y berishi mumkin: loqaytlik, beodoblik, tajavvuskorlik va boshqalar. O'zini o'zi baholash shakllanib borgan sari, ular atrofdagilarning fikrida va hatto faoliyatining aniq natijalaridan toboro mustaqil bo'la boshlaydi. Barqaror o'zini o'zi baholash shakllanib bo'lishi bilan u o'zini o'zi mustahkamlash tamoiliga ega bo'ladi. U o'zini o'zi yuqori baholashga ham o'zini o'zi past baholashga ham ta'luqlidir. Masalan: ota –ona yoki ulardan birining kamsituvchi munosabati boshqalar ishtirokidagi faoliyat oldida, jumladan imtihon oldida qat'iy qo'rquvni shakllantirishi mumkin. U o'quvchi imtihonlarni muvofiqiyatli topshirganda ham uning o'ziga o'zi pas baho berishini o'zgartirmaydi. Uning boshida quyidagi fikr shakllanadi. Odamning o'zini o'zi baholash darajasi u hammaning o'rtasida bildiradigan fikr ham u samimiy ravishda o'zi haqida nimani o'ylashi bilan ham belgilanmaydi, balki u muntazam ravishda nisbatan qanday ravishda harakat qilishi bilan belgilanadi.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bola shaxsini shakllanishida salbiy omillarga ega bo'gan jamoa ta'sir etsa, ushbu jamoaning qadriyatlari va normalarini u o'zining shaxsiy qadriyatlari va normalari sifatida idrok etadi, uning faol mavqei ahamiyatli va jozibali bo'lib qoladi. Mana shuning uchun ham jamoaning ruhiy muhiti –bolaning ruhiy sog'lom va ma'naviy faol shaxsning shakllantirishning hal qiluvchi shartidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sh. M. Mirziyoyev “Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz”. O’zbekiston -2019y
2. Abramova. G.S. “Prakticheskaya psixologiya”. M.: -2001.
3. Adizova. T.M. “Psixokorreksiya” T.: “Iqtisod-moliya” 2006. (58b)
4. Xasanova, G. (2020). МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИДА ХАЛҚ ОҒЗАКИ ИЖОДИ ВОСИТАЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ ПЕДАГОГИК МАЗМУНИ. Архив Научных Публикаций JSPI.
5. Abdurahmonovna, N. M. (2021). Pedagogical and Psychological Aspects of Professional Sustainability of Future Teachers.
6. Г.И.ХАСАНОВА “Таълим жараёнида дастурлаштирилган ўқитиш технологиясидан фойдаланишнинг афзалликлари” Жиззах: 2020. 420 бет. 223-225б
7. 7.Хасанова, Г. (2021). Олий таълим муассасалари педагогларининг Креатив қобилиятларини ривожлантиришнинг мазмуни. Academic Research in Educational Sciences, 2(1), 778-782
8. М.Усмонова. Ўқувчи шахсига йўналтирилган педагогик технологиялар Таълим технологиялари. 2016 йил. 4-сон.
9. М.Усмонова. Педагогик жараён лойихаси – машғулотлар самарадорлигини таъминлаш воситаси сифатида Бошланғич таълим ва жисмоний маданият йўналишида сифат ва самарадорликни ошириш: муаммо ва ечимлар Халқаро илмий конференция. Тошкент. 25 май, 2017 йил
10. Садиковна, у. м. (2013). Ali Şir Nevai Eserlerinde Bitki Adları. Dil ve Edebiyat Araştırmaları, (8), 0-0. Retrieved from
11. Maxfuza Usmanova, THE CONCEPT OF EDUCATIONAL PROFESSIONAL COMPETENCE AND ITS YIELD FACTORS, Архив Научных Публикаций JSPI: 2020: Архив №54
12. Norquziyeva, M. (2020). The role of educational technology in shaping the professional stability of students. Архив Научных Публикаций JSPI.